

Ana
Kršinić
Lozica

Fragmenti i cjelina u radu Božidara Rašice

VERA MARSIC – PETAR SELEM – ZVONKO MAKOVIĆ,
*Božidar Rašica: arhitektura, scenografija,
slikarstvo, pedagoški i znanstveni rad*
Zagreb, Školska knjiga, 2009., 434 str.
ISBN 978-953-0-61273-0

Monografija Božidara Rašice teži sveobuhvatnosti: na jednome mjestu ujedinjuje čitav opus, predstavljajući ga kroz priloge o arhitekturi, slikarstvu, scenografiji, znanstvenom i pedagoškom radu, koji su izneseni kao ravnopravni segmenti autorova stvaralaštva. Uz to monografija donosi i popis izvedenih arhitektonskih radova, projekata i studija, scenografija, samostalnih i skupnih izložbi, kao i opširnu Rašičinu biografiju (koja uključuje kronologiju života i rada, nagrade i priznanja te bibliografiju), okupljajući tako sve relevantne podatke onima koji žele krenuti u daljnje proučavanje Rašičina rada. Težnja za obuhvaćanjem cjeline Rašičina stvaralaštva vidljiva je i u načinu na koji su pisani tekstovi priloga. Vera Marsić, arhitektica i Rašičina asistentica, koja je s njim surađivala na arhitektonskim i urbanističkim projektima tijekom većeg dijela njegova radnoga vijeka, donosi pregled cjelokupnog Rašičina rada kao arhitekta i urbanista, kao i njegova znanstvenog i pedagoškog rada, dok Petar Selem, s kojim je također Rašica surađivao u svojim projektima za scenografije, analizira i valorizira njegov doprinos na tom području. Cjelovitost opusa naglašava i prilog o slikarstvu, u kojem Zvonko Maković ističe kako je dosadašnja valorizacija Rašičina slikarstva fragmentirala njegov opus uzimajući u obzir samo slikarstvo iz relativno kratke exatovske faze, te ga interpretirala isključivo u okvirima apstrakcije, zanemarujući pritom ostatak slikarstva kojim se Rašica kontinuirano tijekom čitavog života bavio, od 1930-ih nadalje.

Usprkos namjeri monografije da ujedini različita područja Rašičina profesionalna angažmana, nameće se pitanje: ne fragmentira li se disciplinarnom podjelom monografije cjelina Rašičina rada na striktno odvojena i usko određena područja pojedinačnih struka? Iako u svom radu nije pokušavao ostvariti sintezu slikarstva i arhitekture, Rašica je bio članom grupe EXAT koja se, u duhu Bauhausa i ruske avangarde, na programatskoj razini zalagala za sintezu svih likovnih umjetnosti, izjednačavanje čistih i primijenjenih umjetnosti, kao i za povezivanje različitih odvojenih disciplina. U autorovu životopisu nalazimo podatak, na koji skreće pozornost Maković, kako se Rašice dojmio studij na Varšavskoj školi, koji je imao sličan sustav kao Bauhaus, jer mu je zbog širine koju je nudio puno više odgovarao nego usko specijalizirani studiji arhitekture u Rimu ili Beogradu, gdje je također neko vrijeme studirao. U kojoj je mjeri Rašičin rad multidisciplinaran, a u kojoj interdisciplinaran, te koji bi, shodno tome, bio adekvatan pristup takvom opusu?

Petar Selem naglašava Rašičin interdisciplinarni pristup scenografiji kao području na granici slikarstva, arhitekture, plastičnih umjetnosti, drame i glazbe. Selem opisuje način na koji se Rašica u scenografiji koristi citatima iz arhitekture, preuzima elemente iz arhitekture da bi ih preobrazio u konstitutivne oblike za scenu i učinio dramaturški aktivnima nadovezujući ih na mit i glazbu, a promatra i utjecaje Rašičine scenografije na njegovo slikarstvo i obratno.

Unatoč, dakle, osnovnoj disciplinarno podjeli monografije, ipak je moguće u svakom od priloga uočiti veze koje postoje između različitih područja njegova rada, osobito u projektima na kojima je Rašica radio kao arhitekt i scenograf, ili kao arhitekt, dizajner namještaja i slikar (npr. interijer Francuske čitaonice). I Selem i Maković tako primjećuju u scenografiji i slikarstvu isti proces razbijanja iluzije jednoznačnog prostora slike/pozornice, no ne s isključivim ciljem razotkrivanja njegova mehanizma, nego s težnjom drugačijoj izgradnji imaginarnog pomoću nove konstruktivne logike. Oba autora smještaju tako scenografiju i slikarstvo na jednu od linija modernizma koja, krećući od predmetnog motiva, tj. prepoznatljivoga arhitektonskog elementa apstrahira, ali se ne zaustavlja na ogoljelosti scenskog prostora ni na tautologiji bespredmetne slike, nego dolazi do onoga što Selem naziva austom, drugačijom iluzijom lijepoga, a Maković lirskim elementom Rašičina slikarstva.

Još jedna poveznica različitih profesija kojima se Rašica bavio su i projekti na kojima je radio kao arhitekt i scenograf, pri čemu mu je iskustvo scenografije i rada s kazališnim djelatnicima pomoglo u adaptacijama kazališnih zgrada ili prenamjeni starih, nekazališnih objekata u kazališne prostore (HNK u Zagrebu, Revelin). U vrijeme kad Rašica adaptira, asanira i obnavlja kazališne zgrade (odnosno objekte prenamijenjene u kazališnu svrhu), javljaju se nove koncepcije teatra, što zahtijeva i drugačije uređenu zgradu, nove načine prikazivanja i promjenu interakcije s publikom.

Širenju uskih okvira struke Rašica je težio i u svojem pedagoškom i znanstvenom radu. Radeći kao profesor na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, piše Vera Marsić, težio je povezivanju teorije i prakse zagovarajući paralelizam projektantske i nastavne djelatnosti kako bi studenti mogli više naučiti. Premda već ustaljena u zapadnoj Europi, ta je praksa '60-ih, kada Rašica počinje predavati, na zagrebačkom Arhitektonskom fakultetu bila zabranjena. Sličnost s Gropiusovom

definicijom učitelja-stvaraoca¹ (koji, uz nastavne aktivnosti, mora imati vremena za vlastiti rad, kako bi se izbjeglo okoštavanje institucije i unijela stvaralačka atmosfera u kojoj se razvijaju mladi talenti) ne upućuje nužno na svjesno Rašičino nadovezivanje na bauhausovsku tradiciju, koliko na pripadnost istoj vizionarskoj struji modernizma koja određeni problem pokušava obuhvatiti s različitih aspekata. U tom se duhu Rašica zalagao i za širenje okvira specijaliziranog obrazovanja predlažući nekoliko poslijediplomskih studija širokih tematskih okvira kako bi se u njih uklopili različiti interesi proizašli iz prakse.

Podjela monografije u odvojene cjeline, međutim, naglašava i postojeće razlike među različitim područjima Rašičina rada. Između slikarskog i arhitektonskog opusa tako nije moguće uspostaviti neke značajnije veze: u arhitekturi boju ne koristi na slikarski, nego isključivo oblikovni način, dok se u slikarstvu, primjećuje Maković, ne oslanja na ravnalo, trokut ili dasku za crtanje. Osim, dakako, u slikarstvu, boja ima važnu ulogu i u drugim područjima stvaralaštva, no u svakome se koristi na drugačiji način i s drugom svrhom. U scenografiji ona postaje aktivnim čimbenikom dramskog zbivanja i indikatorom psihološkog stanja likova; u arhitekturi pak Rašica uvodi metodu koju sam naziva kolor-plastikom, gdje se bojom koristi kao jednom od komponenata plastičnog izraza, tretirajući je kao integralni dio same forme, ali uzimajući u obzir i njezin odnos spram ambijenta u kojem se zgrada nalazi, kao i emotivnu vrijednost boje općenito (npr. osnovna škola u Mesićevoj, stambena zgrada u Makarskoj, stambeni blok na zapadnoj obali Zadra).

U vrijeme kad je interdisciplinarnost (kao i ostale inačice s prefiksima multi-, trans-, ekstra-) jedan od najfrekventnijih pojmova kojima se imenuju metode u humanističkim

¹ W. Gropius, "Moja koncepcija Bauhauasa", u: *Bauhaus: publikacija Instituta za veze s inozemstvom*, katalog izložbe, Stuttgart, 1974., 16, 17.

znanostima, osobnosti poput Rašice, koje ujedinjaju više profesionalnih područja, postaju osobito zanimljivima. Monografija koja okuplja više stručnjaka oko jedne teme na prvi je pogled multidisciplinarno koncipirana, no zapravo riječ je ipak o klasičnom pristupu koji poštuje autonomiju pojedine discipline, jer je Božidar Rašica predstavljen kao ime koje ujedinjaše različite, tj. međusobno odvojene autorske opuse, koje je svaki od autora monografije specijalistički obradio u zasebnom prilogu. No, s obzirom da Rašica

ne povezuje transdisciplinarno razne struke poništavajući njihove granice, ne primjenjuje metode jednoga medija u drugome, niti teži sintezi arhitekture, slikarstva i primijenjenih umjetnosti, *Gesamtkunstwerku*, podjela njegova opusa na različita strukovna područja u monografiji ne predstavlja nasilan čin fragmentiranja cjeline, pri čemu se ipak može iščitati njegova težnja prema kompleksnom sagledavanju problema, odnosno razumijevanju arhitekture u jednoj širokoj humanističkoj perspektivi. ✕